

הסביבות

עלון להפצת המוסר

"אוהל יוסף" – נובהרדוק ירושלים

ע"ש ישיבתו הראשונה של רבינו גרשון ליבמן זצ"ל נוסדה גטו וילנא תש"ב

טבת התשפ"א

פרשת וארא

גליון מספר 323 (356)

דגל המוסר לרבינו גרשון ליבמן זצ"ל

"וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דובר אליך" (ו"ב ט)

שהוא ישאל מופת? ואפילו אם הוא ישאל, למה להתחשב בדעתו כ"כ? עוד ראינו אך בכל מכה ומכה משה היה פונה לפרעה ללמדו, כמו שכתוב: "בזאת תדע שאני ה', הנה אנכי מכה במטה וכו' ולמען תדע כי אין כה' אלהי' ועוד כתוב, "כי אני ה' בקרב הארץ, למען תדע כי לה' הארץ" מכוונים להחזירו בתשובה, **אנו תועלת תצא לנו מזה? ובפרט כשיודעים בברור ש"בשקוציהם נפשם חפצה" ולא ירצו בתשובה? וא"כ מהי הכוונה העמוקה בשבילנו ולאיה למוד?**

אלא שעלינו להרגיש, שכל הסיפורים הן בכונה גדולה ועמוקה, להורות לחרות את גדולת ה', בכדי לקבל עלינו עול מלכותו ית'. וזה גם הענין של פרעה, האזהרה היא להסיר באגב את הטעות הגדולה שיש אצל האדם **שחושב**, שכל המניעה להזלחתו באה לו מצד ההשגחה העליונה ולא ממנו עצמו, **אך האמת היא** שזהו מפני אין לאדם שאיפה לראות את ההשגחה, ואת הניסים והמופתיים.

האנשים "בחורף" טוענים שאילו היה בימינו מופתים וניסים כמו בימים ההם, ודאי שהם היו מאמינים. בני מאמינים, וחושבים שכל המניעה היא רק בגלל חוסר הניסים, אבל מצדס אין שום מניעה, והם היו רוצים להתמסר לתורה לגמרי. **המשך בעמוד ב'**

ראיית ההשגחה מותנית בתיקון המדות

אומר רש"י ז"ל: הוא הדיבור עצמו האמור למעלה, בא דבר אל פרעה מלך מצרים, אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם, חזר הענין עליו להתחיל בו. **אני ה':** כדאי אני לשלח ולקיים דברי שליחותי.

יש לנו להבחין לאיזו מטרה התורה הק' מספרת באריכות על פרעה? אצל התורה אין סיפורי מעשיות בעלמא, כל סיפור הוא לשם איזה לימוד, וכל מילה וכל אות היא שקולה ומדודה. אמנם סיפור המכות כשהוא לעצמו, מובן ונחוץ להשאייר סמל לדורות הבאים, לדעת **מה מוכן למי שממרה את פי ה'**, כמו שכתוב למען ספר שמי בכל הארץ. **אבל לספר באריכות דברים כזו שמשא ואהרון** היו אצל פרעה, וכל המשא ומתן שהיה בכל מכה ומכה, ולפני כל מכה הייתה התראה, **כל זה לכאורה ללא צורך?** אמנם, הבורא חס על בריותיו, ואפי' רשע כפרעה, כמיש' יכי טוב ה' לכלי' ומורה לו באגב לחזור בתשובה. אבל לנו, לכאורה אין שום נפקא מינה בזה אם יחזור בתשובה או לא.

והנה לדוגמא כאשר התורה אומרת: כי ידבר אליכם פרעה למאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרון קח מטעך דבש ופרעה וכו' **מאי נפקא מינה למה צריכים לתת לו מופת? ובכלל, מי אומר**

מעשה רב

נצח נצחים בפרוטות...

שעת אחה"צ בסימטה צדדית במנהטן הסואנות. יהודי בא בימים יושב לו בפניה, לעת זקנתו – החליט לנסות להתפרנס מרוכלות. עגלה קטנה לצידו עליה החזיק מוצרי סדקית, ומדי פעם מישהו היה מרחם עליו, עוצר ורוכש מספר מחטים או אולר קטן, וברוב הזמן – הוא פשוט ישב ואמר תהלים.

על ידו עבר יהודי נשוא פנים, ראה את העגלה המוצבת ואת הרוכל האומר תהלים בדבקות, קרב אליו והתעניין למעשיו.

הזקן פתח וסיפר: 'קודם בואי לארצות הברית, התגוררתי בליטא – בלוס. הייתי סוחר שוורים, התפרנסתי די בקושי. הצלחתי הצלחתי ומכרתי כמה צמדים חזקים שהניבו רווח משמעותי, ובתקופות אחרות הייתי מצליח למכור שור פעם בחודשיים – וחייתי בעוני. אולם בכל מצב, בכל מחיר ובכל תנאי – הקפדתי להפריש חומש למלמד ילדי התש"ב' בנייה. כי להורים לא היה איך לשלם לו, והיהודים טובים – שהיה חשוב להם להעביר את התורה לדור הבא – היו תומכים בו מעת לעת, ואני נמנית עליהם...'

חודש אחד, הצלחתי במסחורי מעל ומעבר למשוער, הרווחתי בחודש מה שאני לא מרוויח בשנה. כשנישתי למלמד כדי לתת לו את המענק החודשי, עיניו התענגלו

לצעוק – מתי ?

"ויצעק משה אל יְהוָה על דבר הַצַּפְרָדִּים אֲשֶׁר שָׁם לַפְּרָעָה..." ובמדור [אתחנן] עשרה לשונות נקראת תפלה ואלו הן; שועה, צעקה, נאקה, רנה, וכו'. ולשון צעקה הוא תפילה חזקה בעת צרה, ומדוע **הוצרך משה לצעוק** על דבר הצפרדעים להסירם ממצרים, וכי אין די בתפילה ? בני ישראל צעקו מתוך פחד וסכנה בעומדם בים סוף ומצרים מתקרבים ויראו בני ישראל ויצעקו בני ישראל אל ה'." עם ישראל מתוך סבל צעק אל פרעה "ויצעקו בני ישראל אל פרעה למה תעשה כה לעבדיך", אך מה שייך כאן צעקה ?

אורח שהזדמן בשבת לקוצק והתארח בבית הרב והפקיד שם את כספו. בעודו שם תמה באזני הרבנית **"מדוע הרב צועק כל כך בתפילה, וכי אי אפשר לדבר עם הקב"ה בנחת ?"** ציוה הרב לאשתו שלא תשיב לו את כספו לאחר השבת בטענה שמעולם לא הפקיד... **הלה החל לצעוק בקול גדול**, ואז שאל אותו הרב: **מדוע אינך מדבר בנחת ?** ותשובתו הייתה **"כי זה כואב** כשלא מחזירים פקדון שהופקד" – מי שכואב לו צער השכינה הוא צועק אל ה' בתפילתו, השיב לו הרב, כי כל אחד צועק, רק **השאלה היא על מה** רק על מה שכואב לו ...

"ויאמר משה לַפְּרָעָה הַתִּפְאָר עָלֶי לְמַי אֶעֱתִיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעֲמָלְךָ לְמַקְרִית הַצַּפְרָדִּים מִמֶּךָ" מדוע שאל משה כך ? פרעה אמר למשה שא"ז מכה מאת ה' אלא משה יודע מתי הם הזמנים שהצפרדעים באים לשבוע, ואח"כ הם עוזבים. ולכן אמר משה לפרעה שהוא יקבע מתי תגמר המכה. וה שאמר לו פרעה למחר.

ושמעת. שגם כאן היה יכול להיות חילול ה' שיחשבו שהמכות הם אינם מאתו ית', **וזה כואב למשה רבינו**, ועל זה הוא "צועק" – **כואב למשה שמה חלילה יהיה חילול השם**, וכשכואב-צועקים.

כל אחד צועק .. רק יבדוק האדם את עצמו מתי ועל מה הוא צועק... צעק כולנו אל ה', שתרום קרנה של תורה, שכבוד השם ותורתו יתכבדו, לכן, על שיתרבו לומדי תורה, שיפסק חילול שמו יתברך, נצעק אל ה', והוא ישמע שועתינו.

הסביבות

על פרשת שבוע.....	עמוד ב'
מוסרי הפרשה.....	עמוד ב'
מכת צפרדע.....	עמוד ג'
אור של רבינו.....	עמוד ד'
דמויות הוד.....	עמוד ד'

בתדהמה מסכום העתק שהנחתי לפניו, והוא סירב ליהנות ממנו. הוא הסביר כי הוא בוטח בה' שיספק לו את מחייתו דבר חודש בחודשו, ואין לו מה לעשות עם סכום כה גדול. כל נסיונותיי לשכנעו לא עלו יפה, ולבסוף – החלטתי המלמד כי ישתמש בכסף כדי לממן לשניים מתלמידיו ביגוד, מזון ודמי נסיעה, כדי שיוכלו לעבור לישיבה מכוונת המתיימרת לכישוריהם, ויצליחו להתעלות בתורה. הסכמתי, וכבר למחרת סיפר לי כי הודיע להורי שני תלמידים כי יש בידי תקציב לצייד את בניהם כראוי ולשלוח אותם לישיבת 'סלבודקא', על מנת שיעלו ויתעלו בתורה כשאיפתם, ויצליחו בה מאוד!

ככל הדברים האלה סיפר הרוכל הזקן ליהודי הנכבד שלפניו, שישב והקשיב מרותק. ואז, נשם הרוכל עמוקות והמשיך: "לאחר שהגעתי לאמריקה, ניסיתי לברר מה עלה בגורל התלמידים האלה, שנשלחו ללמוד ב'סלבודקא' בתרומתי הכספית. לא הצלחתי לפצח את הסיפור כולו, אולם אחד מהם ידוע לי מי הוא, והוא – – –"

שוב עצר הרוכל משטף דיבורו, אולם הפעם – נראתה דמעה שקופה ונוגשת בזווית עינו. 'ובכן, אחד הילדים שנשלחו על חשבונך ללמוד ב'סלבודקא', גדל והעלה עוד ועוד, הפך לתלמיד חכם

דגל המוסר - וארא / המשך

וגם אנו מרגישים שאילו גם לנו היו הזדמנויות של ניסים ונפלאות כמו בזרות הקודמים, שכאשר אדם בוטח בה' כדי להשיג משהו, היה תוכיף מזדמן לו, בוודאי שזה היה בשבילנו חיוק נורא. אך כשהאדם היה רואה במו עינו את השגחת ה', אז בוודאי היה מתמסר לעבודת ה' במאודו ונפש? למה לא? וכמו שמספרים בספר "מדרגת האדם" על העגלון שהשיג בעגלתו את הסבא זצ"ל, והתווכחו בדרך על חובת האדם בעולמו. כאשר שוכנע העגלון בשכלו ביכולת ה' לפתור את בעיותיו, עוב הכל, עוב את העבודה וההשתדלות להשיג לפרנסה, והתמסר ללימוד התורה. אם כך היינו רואים ומשתכנעים, הלא לא היה איש מתענל, ומי היה משובע להתעקש לחיות רק על השתדלות? אבל לא כן הדבר, כי כשאין אנו רואים שום מופת, אז אין לנו ההרגש והמחייב להתמסר למאומה!

א"כ, אפשר לומר שכונת התורה באריכות הדברים במעשה של פרעה הרשע היא כך: שאנו חושבים שהחסרון באמונתנו הוא רק מצד ההשגחה ולא מצדנו. אך אין עוד דוגמה גדולה ונוראה של מופתים וניסים והשגחה פרטית, כמו שהיו לו לפרעה הרשע להרגיש ולדוגמא, ממכת דם העשירו ישראל, כיצד? היה המצרי והישראלי יושבים בבית, המצרי הולך וממלא מתוך הגיגתו והנה הפך לדם. וכשישראל ממלא, שותה מים, אמר לו המצרי ליהודי: אשתה מכתך, והנה, ג"כ הפך לדם. ואמר: מקערה אחת, והישראל שותה מים, והמצרי שותה דם. עד שהיה לוקח ממנו בכסף, ומה העשירו ישראל.

איזו התפעלות מזה, הפלא ופלא? כמה אפשר מזה להרגיש השגחה, וכמה היה פרעה צריך להכניע את עצמו ולשלח את ישראל! ועוד שאר כל המכות כולם מעידים על מצאות ה' ומלכותו בכל משלה.

והנה אין ליחס חס וחלילה, את כל פלאי הבריאה הגדולה הזאת וכל תנועה הקטנה ביותר, ואפילו נענוע של כנף פרעש עד התנועה הגדולה ביותר של גלגל חמה, לדרך הטבע ומנהגו של עולם. אלא השיית הוא נשמתה של כל הבריאה. ואם המים נהפכו לדם, זה לאות שיש מושל עליהם, והוא גור, שלמצרים יהיה דם, ולישראל בניו יהיה מים. וכך מפרש הרמב"ם: למה דוקא בערוב נאמר והפלתי בין עמי ובין עמך? אלא שכל המכות היו מקומיות אבל בנאות היו הולכות, אריות ומורים. והיה מטבעם ורגילותם ללכת גם לגושן, אך לא כך היה בזמן המכה, ולא הלכו. וגם אפי' לאותם יהודים הנמצאים בארץ מצרים לא היו מוזיקים אותם.

וא"כ, כמה פרעה היה צריך להיכנע ולשלח את ישראל! ואעפ"כ עקשנותו של פרעה גדלה,

והתעקש כ"כ, ולא רצה להיכנע בשום אופן, עד המכה העשירית שכלתה אליו הרעה, ורק אז שלח אותם. ועוד אחרי ששלחם חזר ורדף אחריהם. והלא זוהי טיפשות נוראה כזאת. חיתכן?

אלא בזמן שהאדם מקושר אל רעונותיו ואדוק אל טבעיו, אז אפילו אם יראה כל הניסים שבשעלם, לא יועילו לו לעזוב את דרכו, ואפי' יסבול יסורין קשים ומרים נשאר אדוק לרעונו, כי בשקוצו נפשו חפצה:— כך הם דרכו של מידות הרעות אם לא משתדלים לתקנם.

משה רבינו הוכיח את פרעה: "עד מתי מאנת לענות מפניי" - עד מתי מאנת להיות עני ושפל מפניי. ולכאורה איך משה רבינו עושה "בידור" כזה לפרעה, ואומר לו שכל העיכוב שלו הוא מפני המידה הארורה של הגאווה שקשה לו להכניע? והלא אולי העיכוב הוא מפני שעדיין לא התאמת אצלו מציאותו יתברך?

אלא העניין הוא כמו שאמרנו, שבאמת כבר מהמכה הראשונה, היה מספיק לברר לו את טעותו, והוא היה יכול להכיר את האמת. אך המעכב הם רג המידות הרעות. והנה מה שהיה אצל פרעה. וכשנתבונן מהיכו נובעת כ"כ העקשנות שלו, וזהו רק מהגאות, קשה לו להיכנע ולהודות על האלוה האמיתי, מאחר וכל הזמן פידסם לכולם שהוא אלוה כמו שכתוב "לי יאורי ואני עשיתיני".

וכן הם כל הכופרים לא רוצים להאמין. כי אם הוא יאמין, הלא זה יחייב אותו לשנות את אורח חייו, ויהיה עליו לפחד מהעונש על מידותיו הרעים, ועליו לדקדק שלא לגמול ולחמוס ולעלוב שום אדם, ובגלל פחד זה, הוא עומד על שלו, ולא מפני שחסר לו ניסים! כי די מה שהבריאה מעידה על בוראה. כמו שאמר דוד המלך ע"ה "השמים מספרים כבוד ק-ל" ואם זה לא מעורר אותך, אז אפילו ייעשו לו ניסים, הוא עדיין ישר על דרכו הרעה. (וכך מבאר בספר מכתב מאלהו את מאמר חז"ל דע מה שתשיב לאפיקורוס, שהתשובה הכי גדולה על כל הפילוסופיה שלו, וזהו איד הוא בא לדון בדברים כאלו בזמן שיש לו נגיעות לצד אחד). ובאמת אמרו חז"ל: הרואה שיסורין באין עליו יפספש במעשיו, כי באו בכונה לתקנו, והקבי"ה שולח הרבה סיבות לאדם בכדי להחזירו למוטב ורק האדם, הוא זה שעומד על עקשנותו, כמו פרעה הרשע.

וזה הלימוד לנו שלא ח"ו נחיה בגדד פרעה הרשע המתעקש אפי' בהרגישו את האמת, אלא נעזוב את העקשנות, ונלמד מה שהחיים רוצים ללמדנו, דהיינו השגחת ה', והחובה לעבוד על המידות ולתקן אותם.

דברי רבותינו בעלי המוסר על פרשת השבוע

רבי יצחק מוואלוז'ין זצ"ל

הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים (ו, יב)

לכאורה טענת הק"ו הזו טעונה באור רב; הרי הסיבה שבני ישראל לא שמעו אל משה היא מכיון שהיו נתונים אז תחת קושי השעבוד, וכמו שהתורה עצמה אומרת בראשית הדברים: "ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה", ובשל כך לא היו מסוגלים להקשיב לדברים ולקבלם. לעמתם פרעה ישב על כסאו בבית המלכות בנחת ובשלחה, מבלי שיעבוד שום עבודת פרך שתטריד את מנוחתו. לכן מה שבני ישראל לא שמעו אליו עדין אין זו הוכחה שגם פרעה לא יקשיב לו, ומה הסברא בטענה שטען משה?

הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין זצ"ל, בספרו 'פה קדוש', מיישב את הדברים בצורה מאירת עינים, באמצעות משל כדרכו: משל לאדם החבוש בבית האסורים תקופה ממושכת. והנה באחד הימים נכנס לחדרו אדם כבד פה ומודיע לו כי הוא עומד לפעול לשחרורו. אין ספק כי למרות דיבורו האיטי והמגומגם יקשיב לו האסיר בסבלנות רבה, ויאזין לכל הגה שיוציא הלה מפיו עד לסיום דבריו. זאת משום שכל מעיניו ותקוותיו נתונים לרגע זה בו יוציאווהו לחפשי. לעומת זאת, אם יבוא אותו אדם אל שר בית הסוהר, ויבקש לחון את האסיר, מיד כשיפתח הלה את פיו בדיבורו האיטי והמורט עצבים, תפקע סבלנותו של השר ולא ירצה לשמוע ממנו שום מילה נוספת. מטבע הדברים הוא יפטר במשפט זעוף, "איני מבין כלום. שלח אדם אחר לשוחח איתי ואשקול את צעדי...".

בכך מבאר רבי יצחק מוואלוז'ין היטב את טענת משה רבנו: משה רבנו אמר לקדוש ברוך הוא: 'הן בני ישראל לא שמעו אלי, כונתו לומר, הלא כשבאתי לבני ישראל לבשרם את בשורת הגאולה, למרות היותם עבדים מעונים תחת שעבוד המצרים הנוגשים אותם, וזו היתה כל תקותם וצפיתם להגאל מהעבודת, נמנעו מלשמוע לי רק מפני היותי כבד פה, אם כן ק"ו יואיך ישמעני פרעה', הוא היושב ברום המדרגה על כס מלכותו, בוודאי שלא ירצה לשמוע אותי, שהרי 'אני ערל שפתיים'... (אוצרותיהם אמלא)

מחשבת מוסר

אמרות ופתיגים

<p>"חלומי בשביל תחרות דומה להותך יריעה מס"ת ועושה תוף לפרסם עצמו, וגורם בזה שגם תבירו יתתך יריעה אחרת ועושה תוף כמוהו". (רבי דוד בודניק)</p>	<p>"עפי" רוב אין האדם מקנא במעלה, אלא מקנא בבעל מעלה" (מתוך ח"י המוסר)</p>
<p>"רק המידות המה רכיש האדם." (רבי ישראל סלנטר)</p>	<p>"כל עבודת יצר הרע היא להפריד בין הלב והראש, ועבודת המוסר היא להברם." (רבי איצלה בלאזר)</p>
<p>"אמת מארץ תצמח, אבל אין מי שיורכל להשפיל עצמו לארץ כדי להרימו" (מתוך ח"י המוסר)</p>	<p>"הכם יודע שחכמתו מוגבלת, הכסיל חושב שהוא יודע הכל" (חכם אחד)</p>

מוסרי הפרשה

רבי יעקב גלינסקי זצ"ל

"יהי לתנין"

פעם, עוד היה עם מי לדבר. אחד מראשי מפא"י [מפלגת פועלי ארץ ישראל], מפלגת השלטון באותם ימים, היה מעיר, קריניק. סבו היה שכנם של הוריי. אני עוד זוכר אותו, יהודי נכבד, יודע ספר. המפא"יניק הזה אחז עצמו כמכר וידי, ונצלתו זאת. יהודים אוימו שאם לא ישלחו בניהם לחינוך 'שלהם' לא תרכוש 'תנובה' את תוצרתם החקלאית, ולא ימצאו מקום עבודה. הייתי מתקשר אליה, והענין היה מסודר.

יום אחד פניתי, בקשתי להסדיר ענינו של יהודי שלא היה בעל 'פנקס אדום, איזו 'שטיפה' קבלתי: הוא לא רוצה לשמוע, 'מהיום דרכינו נפרדות', כאילו עד היום היתה דרכנו משותפת. "לך לחזון איש" שלך". זה באמת מומלץ, שלכל אחד יהיה איזה 'חזון איש' פרטי כזה, משלו. על מה יצא הקצף?

ובכן, היה זה זמן קצר לאחר פגישת בן גוריון, ראש הממשלה הראשון, עם ה"חזון איש" זצ"ל. הממשלה חוקקה חוק גיוס חובה ושרות לאומי לבנות, וה"חזון איש" - ועמו כל גדולי ישראל - פסקו שזה ב'הרג ועל יעבור'. הארץ רעשה וגעשה, וראש הממשלה החליט להפגש עם ה"חזון איש". כשנוכח בנחרצותו, הוקפא ביצוע החוק. כשחזר בן גוריון מהפגישה, סיפר בהתפעלות על אישיותו של ה"חזון איש" ועל פקחותו העצומה, אבל התרעם על משפט אחד ששמע מפיו. ה"חזון איש" צטט באזניו הלכה מן הגמרא (סנהדרין לב ע"ב): שתי ספירות עוברות בנהר [במצר צר] ופגעו זה בזה, אם עוברות שתיהן, שתיהן טובעות, בזה אחר זה, שתיהן עוברות [והשאלה למי מהן זכות קדימה]. וכן שני גמלים שהיו עולים במעלה בית חורון [מקום צר, שעוברים בו אחד אחד] ופגעו זה בזה, אם יעלה שניהם, שניהם נופלים. בזה אחר זה, שניהם עולים - טעונה ושאינה טעונה, תדחה שאינה טעונה מפני טעונה.

אמר ה"חזון איש": "ספינתנו טעונה, ספינתכם ריקה - פנו את הדרך [בן גוריון נדהם. לא נרגע. סיפר זאת כשחזר, וזה הרתיח את איש שיח: "איזו עזות, איזו השמצה! טוענים אתם שספינתכם מלאה - ש"ס בבלי וירושלמי, מכילתא ותוספתא, זוהר ומדרשים, תנאים ואמוראים וגאונים, ראשונים ואחרונים, בבקשה. אבל למה

החילוק וההבדל - לא בין מעשיו למעשה החרטומים בלבד, אלא על התהום הפעורה בין השקפה ודת, לבין היהדות, דת האמת. וכבר עמדו על כך הרמב"ם (באגרת תימן) וה"כוזרי", שבהשקפה ראשונה עלול אדם לטעות בין אדם חי לבובת שעוה. לכאורה, בחיצוניותם, נראים כזהים. אך במבט שני, מיד רואים: השער פאה נכרית והעינים כדורי זכוכית, הפנים טיחת שעוה והמילוי קש. ובאדם, מוח ולב, וראות וכליות, וכבד וטחול, לבלב ובני מעיים, בשר ודם, רקמות ועצמות, פנימיות חיה ופועמת. ועל הכל, נשמה בת שמים, חלק אלוהי ממעל!

ולענינו, החרטומים השליכו איש מטהו והפכו דמויי תנינים. האם היו להם קרבים ובני מעים, והאם היתה בהם חיות ותנועה? פוחלצים היו, תניני דמה. ואילו תנין אהרן תנין ממש היה, על כל איבריו וגידיו, חי ומתנווע, אוכל ובוולע! כך כל חכמתם ותרבותם. מה הדמיון לדבר אחד מדברי תורה, ולכל מצוותיה של תורה. כמה פנימיות יש בהם, כמה עומק והשכלה והבנה - השל"ה הקדוש באר ענינים העומדים ברובו של עולם בכונת המצוות, והזהיר (בהקדמת ספרו) "שלא יעלה במחשבתכם שירדתי לעומק הענין, כי אינו אפילו כערך טיפה בערך הים הגדול. כי לסודות ההם אין סוף וקץ. אדם אם יחיה אלף שנים פעמים לא יעלה ויגיע להבנת מצוה אחת עד עמקה ושרשה ושרש שרשה!"

והעולה על כולם, כי מלבד העומק וההבנה והכונות, יש כאן "רוח חיים", "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ולעולם הבא. ו"מרבה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ולעולם הבא", ו"מרבה תורה מרבה חיים". "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם", כאלו עשיתם עצמכם (סנהדרין צט ע"ב), יצרתם אישיות חדשה, נעלה ומרוממת - ומה, האם יתכן להשוות בובת שעוה לאדם? האם לא צודק לומר, שהאדם 'מלא' ובובת השעוה 'ריקה'?! 'טוב', ענה לי, "בוא לא נתוכח על עניני השקפה". "נו, סוף סוף. אבל יש כאן יהודי שמאמיים להשבית פרנסתו אם לא יוציא ילדיו מחינוך חרדי!"

"נסדר את זה", הפטיר, "אבל שתדע: לא יפה לדבר כך אל ראש הממשלה". (והגדת)

לומר שספינתנו ריקה" - ומה יש לכם, במחילה", העזתי לומר. "אוהו, יל"ל ויל"ג, ומאפו וברדיצ'בסקי, וביאליק וטשרניחובסקי" - "נו, באמת. השתתק, נבון. גם הוא הבין שלשים את ביאליק וטשרניחובסקי מול - להבדיל - אברהם יצחק ויעקב, משה ואהרן, דוד ושלמה - מול הלל ושמאי, רבן יוחנן בן זכאי ושושלתא דרבן גמליאל, רבי עקיבא וחבריו, רב ושמואל, אבבי רבא, רבינא ורב אשי - רב סעדיה גאון ורב האי גאון - רש"י ורבנו תם, הרמב"ם והראב"ד, הרמב"ן והרשב"א, הריטב"א והר"ן - מול ה"בית יוסף" והרמ"א, הש"ך וה"ט"ז וה"מגן אברהם" - מול ה"קצות" וה"נתיבות", רבי עקיבא איגר והגאון, זה לא רציני. זה כאילו טען קברניט הספינה הריקה, שגם בספינתו כמה גרגרי חול.

התעשת: "אבל אנו פתוחים לתרבות המערבית. והיא, הרי תודה, טעונה וגדושה: סופרים, מחזאים, משוררים, הוגים - "הייתי יכול לענות לו, שאם יתקלו במעלות בית חורון שתי עגלות, האחת טעונה אוצר המלך והשניה קש וגבבא, שלא להזכיר שהקש שורץ נחשים ועקרבים, אין ספר איזו תדחה מפני רעותה. אבל, כבר אמרתי: הייתי זקוק לו, לעשות טובה ליהודי. אמרתי לו: "הרי למדת ב'חדר'. תרשה לי להזכיר לך משהו." אמרתי, פעם עוד היה עם מי לדבר. היתה להם 'גרסא דינקותא. משה ואהרן באו אל פרעה, ודרשו לשלח את בני ישראל. אמר פרעה: "מי ה' אשר אשמע בקלו. לא ידעת את ה' וגם את ישראל לא אשלח". היה עליהם להוכיח, שבאים הם בשם בורא העולם. "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת, ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה, ויהי לתנין".

עשו כן, ועוררו פרץ צחוק: "ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים, ויעשו גם הם חרטמי מצרים בלהטיהם כן, וישליכו אי מטהו ויהיו לתנינים - " זה מה שישכנע אותם?! כל דרדק, שולית קוסמים, עושה זאת" ויבלע מטה אהרן את מטתם. "זה, מה ששכנע! וכיצד - פירש רבינו עובדיה ספורנו "וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינים, "על תבנית ותמונת תנינים, אבל לא בתנועתם. "ויבלע מטה אהרן את מטתם, "שיראו שהאל לבדו הוא הנותן נשמה ורוח. ולא היה כח בחרטומיהם לתת תנועה בתנינים. ומדוע בחר הקדוש ברוך הוא באות זה, כי רצה להעמידנו על

מכת צפרדע / כח הנקמה

מכת צפרדע החלה על ידי צפרדע אחת, כבדה ורחבת מ"מדים, שדשדה לאטה מן האזור. המצרים ביקשו לגרש את הצפרדע הענקית שהסתננה לארצם והחלו להכות אותה מכל עבר במלא המרץ. אולם עם כל מכה הגיחו ממנה עוד ועוד צפרדעים, שמילאו את ארץ מצרים בהמוניהן.

לכאורה, לו אדם הגיוני היה עומד מן הצד וצופה במעשי המצרים, הוא היה אמור לפנות בשאלה הבאה: "מה אתם חושבים לעצמכם? יצאתם מדעתכם?! אתם לא רואים שעם כל מכה יוצאות עוד ועוד צפרדעים? המכות לא מועילות מאומה, הניחו לצפרדע לנפשה ותמזערו את המכה!"

אבל זה טבעו של האדם. כאשר הוא פועל מתוך כעס ושכרון חושים, הוא מאבד את שיקול דעתו

לכן בכל מחלוקת, חיכוך ומריבה צריכים לזכור את הפסוק: "ואהבת לרעך כמוך אני ה'". זה אכן לא קל לבלום את הפה בשעה שהזולת מפיץ עליך שמועות שווא והפשיע אותך ברבים, אבל אם אדם זוכר כי "אני ה'" שהקב"ה מביט בכל המתרחש ורואה כיצד אתה לא מגיב לכל ההשפלות וההלעזות, קל יותר לנצור את הלשון ולהיות מהנעלבים ואינן עולבים.

אם אדם יודע כי כל הסבל והצער העוברים עליו בעולם הזה אינם באים בדרך מקרה אלא מונעים על ידי יד מכוונת משמים, הוא מבין כי כל מבזיו הם רק שלוחי השגחה העליונה, שנועדו לייסר אותו על חטאיו. וממילא אין כלל טעם להפנות אליהם מלחמה שערה, אלא לפשפש במעשיו ולהבין בשל מה באה עליו הרעה הזו.

ומכה לכל עבר בלי שמץ היגיון וללא קורטוב ותועלת.

מין בעל ה'קהילות יעקב' מבאר, כי מציאות דומה מתרחשת בכל מריבה ומחלוקת. כאשר אדם רואה כי חברו פועל נגדו הוא לא טומן את ידו בצלחת, אלא מחזיר לו מנה אחת אפיים. לאחר מכן החבר מחזיר לו וחוזר חלילה, עד ששני בעלי המריבה יוצאים ב'שן ועין', ואש המחלוקת מתלהטת ומתמשכת.

כאשר פונים לאחד היריבים ומנסים להכניס בקרבו מעט היגיון: "תהיה בשקט, אל תגיב, מה אתה צריך עוד הכפשות וביזיונות?", הוא משיב בחמה עיוורת: "לא! הוא עשה לי, אני אראה לו מה זה!" כך, עם כל מכה שאחד מהם נותן לרעהו מגיחות המוני 'צפרדעים' חדשות, ואש המחלוקת מתעצמת ומתגברת עד אינסוף.

הגה"צ רבי ישראל דוד ניוונר זצ"ל

חלב שעלה על גדותיו

ואכן, ראינו עליו תמיד - למעלה מיובל שנים - את השמחה והביטחון בה' יתברך, בכל המצבים, ובכל הזמנים! מאז שהכרתי אותו בשנת תש"ו ועד יומו האחרון - שמחתו לא משת מפניו אף פעם!

בסוכות האחרון לימי חייו, היינו יחדיו עמו, כל בני הישיבה והאברכים. היה קשה לו לדבר, ולכן, אמרתי שיחה, והוא ישב והקשיב. כשסיימתי לדבר, הוא היה מתבונן ומסתכל עלי, כאילו הוא רוצה לומר לי משהו, ופתאום הוא אף עשה לי מעין סימן בידו - הוא רימז לי משהו. בהתחלה, לא הבנתי מה הוא רוצה בדיוק. לפתע, הבנתי, ושאלתי אותו: ניגון? ונענע לי בראשו, היות שהוא רצה שיהיה שמחה! הוא לא יכל היה לסבול שיושבים בקדרות זאת...

כל התלמידים, מכל הזמנים, בוודאי זוכרים, שבכל הזדמנות שרק היה אפשר, הוא היה מעורר על 'שמחה'. ובכל פעם שהיה שמחה זכור' הוא היה מעורר שיהיה שמחה וריקודים - והיה הוא מאוד מחשיב זאת. השמחה אצלו הייתה כן 'פנימית' ואמתית עד שהרגישו שילבו היה מלא על גדותיו משמחה. היה לו 'לב טהור' שעלה על גדותיו בביטחונו ושמחתו! עד כדי כך, ששמחה וביטחון אלו השפיעו על כל תלמידיו - מי יותר מי פחות - לאורך כל ימי חייו!

כמובן, וברור מאליו, שאת השמחה האמתית הזאת, וכח בטחונו העצום, וכן את כל שאר מעלותיו הרבות, הוא ניק מקור אחד בלבד: מכח לימוד המוסר - שבו הגה ועסק הוא כל ימי חייו הלא הרף!

ב' הפכים - בנושא אחד

אוסף עוד מעלה חשובה בגדלותו של רבינו זצ"ל, מרוב שלמותו בביטחונו, שלא

ריים יחמו לקיימה - הוא יכל לקיים דבר פלא. בגדר: ב' הפכים בנושא אחד. ואפרש דברי: ידועה ומפורסמת תקיפותו 'וקנאותו' הרבה של רבינו זצ"ל, לכל דבר ועניין שבקדושה. הוא לא יכל לסבול היפך קדושה, או סטייה מהאמת - צנינות וכדו' והיה מחזיק ומתרחק מהרע בקנאות עצומה. והוא אף לא נשא פנים, ואף לא חנף לשום אדם בעולם - במקום שהיה צריך לנהוג כך.

נסענו פעם יחד, לשמחה שהתקיימה בצפון הארץ. והיה עמנו יהודי אחד, שהיה לו מעט התפעלות ושייכות עם השיטה הציונית. בהיותנו בדרך הוא אומר לרבינו: אתם רואים?! זה המקום 'שלנו' - היות שאת המקום הזה אנו 'כבשנו'. וכך אמר על כמה מקומות שהיו בדרכנו. אמר לו רבינו זצ"ל: מה הפשט זה שלנו וזה שלנו? מה שלנו? מה שלנו? מה שלנו?! והוא בתמימותו עונה לרבינו - שזה היות שלחנו וכבשנו... מיד זעק רבינו עליו: 'ויזתא'... מה 'אנחנו'?! מה 'כבשנו'?! מה היה בשואה אתה יודע?! כל כך היו בטוחים, כל אחד חשב וחשב... ומה היה בסופו של דבר?! האם בכלל אפשר לדעת מה יהיה הסוף?! האם יש ממשות בכלל - בכל הכוח יעוצם ידי הלוזה?! האם זה יכול לעזור בכלל?! הוא כל כך תבע על כל בגודל קנאותו - עד שההוא התחיל לרעוד... וזה אף כפי שהזכיר לעיל, שעל כל דבר הוא למד מהשואה. ורבינו בעל 'חובות הלבבות', מנה מעלה זו - במהותו של בעל הביטחון האמת. וז"ל: 'ומהם שהבוטח באלוקים, יביאנו הבטחתו עליו: שלא יעבור זולתו; ושלא יקווה לאיש; ולא ייחל לבני אדם; ולא יעבדם להתרצות אליהם; ולא יחניף להם; ולא יסכים עמם בבלתי עבודת האלוקים; ולא יפחידהו עניינם; ולא יירא ממחלוקותם; אבל יתפשט מבגדי טיבותם, וטרח הודאתם, וחובת תגמולם; ואם יוכיח אותם - לא יזהר בכבודם; ואם יכילימם - לא יבוש מהם; ולא ייפה להם השקר' (הק' 'שער הבטחון')

המדור הנפלא נערך מספר הזכרון על רבינו גרשון ליבמן זצ"ל, היו"ל ע"י מכון דעת החרדים תשואות חן להם על אדיבותם והסכמתם להדפסת הדברים לזיוני הרבים

דמויות הוד

רבי ירוחם יהודה לייב פרלמן זצ"ל 'הגדול ממינסק'

הרב פרלמן היה ידוע בכינויו "הגדול ממינסק". תקנה קדומה בעיר קבעה שהרבנים המתמנים בה לא ייקראו "רב ואב"ד" כנהוג בערי אירופה, אלא "מורה ודאין" [=דיין] בלבד (תואר שכיח בראשי תיבות: מד"א). כשהתמנה הרב פרלמן לתפקיד התקשי בני הקהילה לכוננו כן, והחלו לקרוא "הגדול". כך פשט כינויו בכל ישראל, "הגדול ממינסק". הרב שאיר אחריו חידושים על ששה סדרי משנה ותשובות בהלכה, הנקראים בשם "אור גדול".

על תולדותיו של הגדול ממינסק נותרה בידינו תעודה היסטורית יפהפיה, כתובה בידי מקורבו ר' מאיר הילפרין איש מינסק, איש לשון וספר שזכה לקרבה יתירה אצל הגדול. בספר קטן בשם "הגדול ממינסק" העלה ר' מאיר את תולדותיו של הגדול, לצד שיחות אישיות שניהל עמו.

פעם אחת בא ר' מאיר לבית הגדול וראה הוגה בספר "חובת הלבבות" בשער "חשבון הנפש". בהגיע ר' מאיר, שיתף אותו הגדול בקשייו בלימוד הספר: כל פעם שהוא מתיישב לקרוא, בעוד הוא אמור להפנים את הדברים ולהתעורר על ידם לפשפש המעשים, הוא מוצא את עצמו נגרר אחר עיון עמוק בדברי המחבר וביקורת עליהם, ולא נותר זמן לחשבון הנפש שאמור היה לבוא...

ר' מאיר הציע לפני הגדול את מנהגם של קדמונים, להעמיד להם מוכיח שיבקר את מעשיהם. הגדול השיב לו: "קרינא דאגרתא - איהו להו פרוגא".

כשהוציא החזון איש את ספרו הראשון על מסכת נדה, הוא שלח אברך שיראה את הספר לגדול ממינסק לבקש את הסכמתו. הגדול ממינסק הסתכל בכתבים ואמר: "זה נראה כגנוב מכתב"ד של אחד הראשונים..."

כשהחזיר האברך וסיפר את הדברים לחזון איש היתה תגובתו: "נו, אז כבר קיבלתי הסכמה..."

ובספר אחרות יושר (ערך השגחה) כתב בשם החזון איש זצ"ל שאמר שעד הדור האחרון היו רואים כולם השגחת ה' על גדולי עולם, ולמשל הגדול ממינסק, היו בעירו כלבים רעים שכל העובר שם היו מתנפלים עליו, וכשהגדול ה"ל היה עובר היו בורחים וזה ידעו כל העיר, רק בדור האחרון ממש בטל זה, וכנראה להגדיל הסניין בעקבתא דמשיחא, עכ"ל.

רבי אריה לייב פומרנצ'ק זצ"ל 'העמק ברכה'

בשנת תרצ"ג החליט ר' אריה לעלות לאר"י. באותה תקופה היה הארץ תחת שליטת האנגלים שסגרו את שערי הארץ בפני היהודים. כדי לעלות היו צריכים לקבל 'סרטיפיקט' דרישה, שבכדי להשיגו נדרשו מאמצים רבים. רבי שמואל גריינמן זצ"ל ביקש מהגה"צ ר' מתייהו זאב שצ"ג זצ"ל ראש ישיבת 'בית יוסף' - נובהרדוק' בבני ברק, לשרוח סרטיפיקטים עבור ר' אריה וחבירו ר' זאב איידלמן. לשם כך היו צריכים להרשם כתלמיד של הישיבה, וכך עלה לארץ כתלמיד ישיבת בית יוסף. טרם פרידתו מבריסק נערכה לו מסיבת פרידה ע"י תלמידי ישיבת 'תורת חסד'. מההלכה הרעלה ר' אריה בפניהם מ'חידושו' בענין הל' על ה'ל הנס שנדפסו לימים בספרו 'עמק ברכה' עמ' קכ"ב-קכ"ה. "אח"כ הוענקה לו תמונת מחזור של הישיבה שעוטרה סביב בחתימותיהם של כל בני הישיבה.

אמר אל אהרן (שמות ז, יט) פירש רש"י: "לפי שהגן היאור על משה כשושלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו, באדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן".

אחת המידות החשובות ביותר הינה מידת הכרת הטוב. כאשר אדם מכיר בטובה שניתנה לו - הוא יכול להגיע לשלמות המעשים בין אדם למקום, בכך שמכיר בטובותיו הרבות של הקב"ה, וכן בבין אדם לחבירו - בכך שגמלו לו טובה ועליו להשיב להם כגמולם הטוב.

את כוחו וגדולתו של המכיר טובה, לשיטתו, ניתן ללמוד מן הסיפור הבא, המובא בספר "בדיחי היו עובדא". מעשה שהיה בחבור צעיר כבן שלוש עשרה, שלמד ב'ישיבה לבחורים מצוינים באירופה. בחור זה היה הצעיר שבחבורה. בני הישיבה למדו בבית כנסת ישן בעיר, ואלו אצל בעלי בתים, אשר נהגו להזמין לסעוד על שולחנם. מידי יום סעדו הבחורים במקום אחר. לעיתים, לא הוזמנו הבחורים לשום בית, ונותרו רעבים. מקום הלינה היה בבית הכנסת. הבחורים הותיקים "תפסו" להם מקום לינה על הספסלים, ואילו הנער הצעיר נאלץ לישון על הרצפה, מחוסר מקום.

בקץ עוד היה הדבר נסבל, אולם בלילות החורף, כשהקור היה עז וסופות שלגים השתוללו בחוץ, המצב היה קשה מאד, ממש בלתי נסבל. אף במשך היום סבל הבחור, היות וכמעט כל הלילה נדדה שנתו מיעניו, התקשה להישאר קעניו במשך שעות לימודו ביום.

יום אחד קיבל הנער מכתב מדודו, אחי אמו, שהיה נפח ומסגר. דודו ביקש להזמין לבוא אליו וללמוד מקצו. מאחר ולא היו לדוד ילדים, הבטיח לאחיינו כי אם ילמד את המקצוע ויכנס לעסקיו - כל רכושו יוענק לו לאחר מותו. מלחמה פנימית קשה התחוללה בצפת הנער, ולבסוף החליט לקבל את הצעת דודו ולעזוב את הישיבה, אך החליט כי יעשה זאת רק למחרת היום.

"זה יהיה הליכה האחרון בו אלון על הרצפה הקפואה", חשב הבחור בליבו. ויהי בחצות הלילה, הופיעה לפתע אשה בפתח בית הכנסת. הבחור היחיד שנותר ער באותו לילה היה הנער הצעיר שכאמור התקשה להרדם. האישה נגישה אל הבחור וסיפרה: "זה עתה קמתי מהשבע על בעלי, נותרתי לבדי לגמורה, שבלע לילדים. בעלי היה בעל

בית חרושת לשמיכות, והואיל ונשארו מספר שמיכות בביתנו, אני מעוניינת לתת אותן בחור שיביא...".

"מאז", סיפר אותו בחור, "השינה הפסיקה להיות סיבה להפרעה בלימודי", הוא המשיך ללמוד ולהתעלות בשיבה בזכות אותה שמיכה...

לימים, הפך אותו בחור לגדול הדור, שרבים יונקים מתורתו, הלא הוא מן הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל. אותה גברת אלמונית חשבה כי אינה נותנת לבחור לא שמיכה בלבד, אך האמת היא שאותה שמיכה שימשה 'למעיל לספר תורה'!!!

הסיפור טרם הסתיים. בשנת תשל"ו, ביום חורפי וגשום במיוחד, כשהקור היה גדול, פנה הרב שך זצ"ל ללכודו ש"במין ידד עם רכב עבורו ללוויה בבית החיים" הישן בחיפה. כל הנסיונות לשכנעו שיום זה לא נוח ליציאה מבחינת מזג האוויר עלו בתוהו. נכדו של הרב ציפה, שאם כבוד הרב כה הטריח עצמו, ודאי מדובר בלוויה של אדם גדול ויהיה שם קהל רב.

להפתעתו, הלוויה הייתה של אלמנה גלמודה ובודדה. את מיטתה ליוו בקושי כמניין אנשים.

הרב שך עמד בגשם משך כל זמן הלוויה, ולאחר סתימת הגולל אמר "קדיש". בחזרתם לעבר המכונית, עזר הרב מלכת ונשא על עומדו, בעוד הגשם יורד בשטף והרוח הקרה מנשבת בכל עוז. לא הועילו כל שכוני הנכד להזיזו ממקומו. לאחר דקות ארוכות המשיך הרב לכיוון הרכב, ונכנס לרכב שככולו ספוג ונוטף מים.

במשך כל הנסיעה חזרה לבני ברק, שמר הרב על שתיקה ולא ענה לשאלות הנכד. בהגיעם לבית הרב, ולאחר שהחליף את בגדיו הרטובים וחימם עצמו, נענה לבקשת הנכד והסביר את מעשיו: "היתה זו האישה שביצלה את חיי, בזכותה נותרתי בשיבה... משך שנים עקבתי אחריה, וכשנודע לי על פטירתה הרגשתי חובה גדולה ללכת לשאלת הנכד, מדוע לאחר הלוויה שאתה הרב בגשם השוטף דקות ארוכות, השיב הרב: "רציית להרגיש ולזכור את הקור והסבל הנורא, שהיו מנת חלקי באותם ימים קשים, כדי שאוכל להעריך את הכרת הטוב אשר חב אני לאשה זו!" (דרשו)